

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ, EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI
PUBLICATIONS OF THE FACULTY OF LETTERS, ISTANBUL UNIVERSITY

İSLÂM TETKİKLERİ ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

REVIEW OF THE INSTITUTE OF ISLAMIC STUDIES

Müdür — Editor

Ord. Prof. Dr. ZEKİ VELİDİ TOGAN

CİLD — VOLUME III.

CÜZ — PARTS 3 - 4

1959-1960

Edebiyat Fakültesi Matbaası

İSTANBUL

1966

Hint Kültürü Üzerinde Müslüman Türk Tesirleri

Prof. AKMAL AYYUBI, Aligarh

Türk camiası içinde İslamiyetin kabulü ile gelişmiş olan medeniyet ve kültür, beşeriyetin bugüne kadar meydana getirmiş olduğu en ileri bir cemiyetin kültürüdür. Tohumları Türkistan'da atılan bu medeniyet, zamanla bütün Batı Asya, Kuzey Afrika ve Avrupanın bazı kısımlarını olduğu kadar Hindistanı da kaplayan muazzam bir bitki haline gelmiştir. Tekâmülü sırasında Müslüman Türk medeniyeti, dünyanın eski ve muasır medeniyetlerinden mümkün olan her şeyi almıştır. Milâdi XI. asrın başlarında Türkler, dünyanın en kuvvetli ve münevver milletlerinden biri haline gelmişler ve sonra XVI. asır-dahil Avrupa ve diğer memleketlere kültürün çeşitli sahalarında müsbet tesirler yapmışlardır. Takriben 17. asırda Türk camiasında inkiraz başlamış ve 18. asırda da Türkler üstünlüklerini kaybetmişlerse de Müslüman Türkün Müslüman Hind âlemi üzerindeki tesiri Hindistanı, Ortaasya ve Önasya Müslüman-Türk âlemi ile tek bir kültür camiası içine almakta devam etmiştir.

Hint müslüman Türk münasebetlerine dair yapılacak herhangi bir çalışma, Türk tarihinin bu devrini bilhassa tebarüz ettirmelidir. 19. asrın başlarında Türklerin rönesansından itibaren siyasî uyanış, Türk halkının düşüncesine olduğu kadar, hayatının ve faaliyetlerinin bütününe de hakim olmuştur. Hindistan'da aşağı yukarı son yüz sene zarfında mühim fikrî gelişmeler dinî reformlar ve siyasî ayaklanmalar müşahade etmekteyiz. Emperyalizmin baskısı altında olan bu cemiyetten, hürriyet mücadelesinde, birbirlerine karşı duyacakları sempati ve takviyeden başka birşey beklenemezdi. Zira, birbirlerine bundan fazla birşey verecek durumda değillerdi. Ne Türkler, ne de Hintliler daha önce yaptıklarıyla mukayese edilebilecek bir ilerleme kaydedememişlerdir. Bundan dolayı son devirlerde Türklerin Hindlilere verdikleri, sevgi, sempati ve önderlik şeklinden ibaret kalmıştır. Bununla beraber, Hint-Türk münasebetlerinde 1947'den beri yeni bir sahife açılmış ve Hindistan'ın dikkate değer bir şekilde genişleyen ufukları, her iki halkın hayatlarının bütün cephelerini içine alacak bir hâle gelmiştir. Şimdi,

iki milletin birbirlerine mümkün olan herşeyin en iyisini verecekleri ve mazinin semereli ve karşılıklı tesirlerini nazarı itibara alacakları devir tekrar gelmiştir.

Türkler Hintlilere hakikatte ne vermişlerdir? Benim bu soruya cevabım şu olacaktır: Sevgileri ve sempatileri daima mevcut olmakla beraber Türkler, Hintlilere sahip oldukları herşeyin en iyisini vermişlerdir. Öyle ki, Hint kültür mirasına katkıları mühim bir yer işgal etmektedir. Hindistana, o güne kadar bilinmeyen bir hükümet sistemi ve idarî meselelerde tatbikî kolaylıklar getiren Türklerdir; fikrî, edebî ve ruhî faaliyetlerin kapılarını açan yine Türklerdir ve nihayet onların zamanındadır ki dînî müsamaha ve içtimâî eşitlik meydana gelmiş ve halk, ilk defa olarak ibadetlerini serbestçe yerine getirip, hayat tarzlarını kendi inanç ve fikirlerine göre tanzim etme imkânını bulmuştur. Böylece Türk medeniyeti, tarihimizin Orta Çağlarında, Hindistan'a büyük çapta tesir etmiştir. Bununla beraber yakın zamanlarda tesirleri endirekt yollardan olmuştur ki bunlar arasında, Türkiye'de Atatürk tarafından başarılı bir şekilde tatbik edilmiş olup, Hindistan da dahil olmak üzere diğer Asya devletlerine de geçmiş olan muvaffakiyetli bir lâik devlet anlayışı da var. Türkiye'deki Jön Türk hareketi de Hindistan'ın hürriyet ve daha ziyade Hint Müslümanlarının siyasî, içtimâî ve dînî görüşleri üzerinde direkt veya endirekt tesir icra etmiştir. «Hint Hilâfet Hareketi», Hindistan'ın Türklere karşı duyduğu sevginin normal bir mahsulü olup, sadece Hind Müslümanlarının bu müessesese ile ilgili ümitlerini temsil etmekle kalmayıp, aynı zamanda milliyetçi Müslümanların bilhassa Muhammed Ali ve Şevket Ali kardeşlerin liderliği altında, Hindistan'ın istiklâlî yolunda yaptıkları mücadeleyi de karakterize etmektedir. Kemal Atatürk'ün dinamik şahsiyeti, Hint müslümanlarının muhayyilelerini ateşlemiş ve henüz pek az mesafe katedilmiş olmasına rağmen dînî ve içtimâî meselelere çözüm yolu göstermiştir.

Ortaçağın ilk devirlerinde Türklerin Hintlilere getirdikleri en mühim yeniliklerden birisi de demokrasi ve tek Allah gibi mefhumlar getiren İslâmiyet ve esas kanunlardır. Şüphesiz ki İslâmiyet, cenûbî Hindistan'daki Kerela sahiline afrikalı tacirler vasıtasıyla gelmiştir. VIII. asrın başlarında Arap fütûhatı sırasında Hindistan'ın Sind eyaletinin fethedilip İslâmlaştırıldığı da varittir. Fakat her iki yerde de bu tesirler mevzî kalmış ve Sind'in Araplar tarafından fethi, siyasî bir açıdan, İslâmî tarihinde olduğu kadar Hind tarihinde de önemsiz bir vak'a olmaktan ileri gidememiştir. İslâmiyet, Hindistana kütle halinde

giren Türklerle, hicrî beşinci asırda ve Arap fütühatı durduktan sonra gelmiş ve takriben sekiz asır kadar Hint hayat ve tefekkürünü, bilhassa Kuzeyde, tesiri altında tuttuktan başka, Hind medeniyetinin sentezine yeni unsurlar ilâve etmiştir. Hindistanda Türk hanedanları tesis eden Orta Asya Türkleri, muhakkak ki İslâmiyetin öncüleriydi; fakat bunların Arap kültürünü temsil etme gibi bir iddiaları yoktu. Bir radeye kadar, İslâmiyetin fıkıh, ilâhiyât ve içtimâî müesseseleri bir yana bırakılacak olursa, Delhî'de oturan Sultanların kültürlerinin Türk kültürü olduğu iddia edilebilir. Hindistan'da Zahiruddin Babur tarafından yeni bir Türk sülâlesinin tesisıyla (ki buna Hintliler tarafından yanlış olarak Moğol hanedanı denir) Hindistan'da Türk kültürü yeniden gelişmiştir. Bâbur ve Delhi tahtına oturan muakkipleri Arap ve İran kültürünü tesiri altında oldukları ve bir dereceye kadar da Hintlileşmelerine rağmen, esas kültürleri Türktü ve bu kültürün hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. O devirde arapça'nın mollalar ve aydınlar zümresi tarafından din, ilâhiyat ve fıkıh gibi ilimler için öğrenildiği vârit ise de, Arap medeniyetinin Hindistan üzerinde hemen hemen hiç denecek kadar az tesiri olmuştur. Hindistan'a asıl tesir etmiş olan Türk kültür ve medeniyetidir ki, bunun tesirlerini hâlâ sadece Luknow ve Delhi gibi eski merkezlerde değil, fakat dokumacılık sanatında ve bizzat ismini Türkçeden alan Urdu lisanının çeşnisinde görmekteyiz. Bugün dahi, cenubî Hindistanın bazı kısımlarında İslam dininden olanlara Müslüman yerine «Türkoğlu» ve lisanları olan Urdu'ya da Türklerin lisanı demek olan «Turk-a-Mata» dendiğine hayret edeceksiniz sanırım.

Fakat Türklerin Hintlilere verdiği en önemli şey, Yunan, Bizans, Arap, Roma, İran, Çin ve Hint kaynaklarından derledikleri ilmî ve teknik malûmattır. Belki de ne Çinliler, ne Yunanlılar, ne Araplar ve ne de Romalılar bu hususlarda Hindistana bu kadar çok şey vermemişlerdir. Bu zaman zarfında ise Arap ve Fars lisanları, o devrin en zengin ve değerli bilgilerinin hazmetmiş bulunuyorlardı. Adetâ, insanın içinden dış dünyaya bakıp da müasir ilmî ve teknik malûmatı elde edeceği bir pencere vazifesi görüyor ve bugün İngilizce, Fransızca veya Rusçanın gördüğü vazifeyi ifa ediyorlardı. Türkler, Hindistana geldikleri zaman beraberlerinde Arap ilminin hazinelerini de getirmişler ve bütün Temürlüler devri boyunca da Ortaasyadaki Arap tedarik sistemi, Hindistanda hakim olmuş ve tıpkı Osmanlı İmparatorluğunda olduğu gibi, bütün dinî ve müspet ilimlere ait kitaplar arapça olarak ve Ortaasyada kaleme alınmıştır. Böylece bu tedarik sistemi de Hindistan'a Türkler

tarafından intikal ettirilmiştir. Astronomi, matematik, kimya, tıp, coğrafya ve diğer ilimlerde de Hintli talebelere aşılana ve bugüne kadar gelmiş, Türkler tarafından getirilmiş olan bilgidir. Bir zamanlar Babur Ekber ve Şahcihan'ın kütüphanelerinin raflarını süslemiş olan binlerce yazma bugün, Hindistanda muhtelif kütüphanelerde ve şahsî koleksiyonlarda, Yunan, Arap, Türk ve Hint kültürlerinden bize intikal eden zengin mirasın bir parçasını teşkil etmektedir. Türklerin Hintlilere verdiği ilmi hediyelelerin en pratik örneğini, tıp veya bizim bugün «yunanî tıp» dediğimiz ilim dalında görüyoruz. Yunanî tıp, bugün Hindistanda bundan beşyüz sene evvel olduğu kadar revaçtadır ve tatbik edilmektedir. Modern tıp ile aynı menşeden inkişaf edip, Hipokrat ve Galen'in prensiplerine dayanan bu tıp, muayyen bir devreye kadar bir ilim olarak inkişaf etmiş ve sonra inkiraza uğramıştır. Diğer taraftan, esas tıp ilmi ise Avrupa'da gelişmiş ve bugünkü, ilerlemeleri kaydetmiştir. Türkler, yunanî tıbbın Hindistanda bugünkü tatbik sahasının genişliğine hayret edeceklerdir ki bu husus sadece bu fennin ucuzluğundan ve kütlelere tatbik imkânından doğmaktadır.

İnsanın zihnine sık sık gelen bir soru vardır ki o da: Orta Çağ Hindistanında ilim bu kadar revaçtayken ve Hindistanın Mauryan ve Gupta devirlerindeki felsefi ve ilmi ilerlemeleri mevcutken, nasıl olup da Avrupadakinin emsali endüstriyel bir inkılâp ve fikrî bir rönesans doğmadığı hususudur... Nitekim, Orta Çağ Avrupası ilminin menşei, ya Yunan, ya Arap, ya da Türktür. Bu tarihçilerin, bilhassa ilim tarihi ile uğraşanların üzerinde durmaları icab eden bir hususdur. Bir sebep olarak, İslâm teolojisinde dogmatizmin zuhuruyla ilim tahsiline ve bilhassa Yunan felsefesine karşı hasmâne bir tutumun belirmesi düşünülebilir. Bu durum, bizim tarihimizin bütün Türk devri boyunca kendini gösterir. Ortadokslukla ilmi terakki arasındaki mücadele, birincisinin galebesiyle nihayet bulmuştur. İkinci bir sebep de, Hint âlimlerinin ve bildiğimiz kadarı Keşmir Punditlerinin yabancı ilimlere karşı olan kayıtsızlıklarıdır. Bu husus, acı bir şekilde el-Bîrûnî tarafından da teyid edilmektedir. Üçüncü bir sebep de feodâl bir devlet olan Timurlarda bilhassa mollaların muarızı bulunduğu bir ilmi terakkinin mevzubahis olamayacağı idi. Devlet hazineleri topraktan gelen iradla doluydu ve durum böyle olunca da, muasır Avrupanın smâi ve teknik inkişafından öğrenilecek pek bir şey kalmıyordu.

Türklerin Hint kültürüne en büyük katkıları dil hususunda olmuştur; Hindistana gelip hakimiyet kuran Türkler, farsçaya ve hatta arapçaya vâkıf oldukları halde gündelik hayatlarında, teşekkül etmiş

nazım şekilleri, ifade gücü ve güzelliğiyle sadece Hint lisanları üzerinde derin bir tesir yapmakla kalmayıp, aynı zamanda daha sonra Urdu adı verilen yeni bir lisanı da meydana getiren, türkçe'yi kullanıyorlardı. Türkologlar, Dr. M. Hamidullah'ın da dediği gibi, türkçenin ismi de türkçe olan Urdu dili üzerinde silinmez bir tesir bıraktığını ilgiyle kaydedeceklerdir. Bu sadece türkçe menşeli yüzlerce kelime ile ilgili olmayıp, bizzat lisanın yapısında da kendini göstermektedir. Bir lisandan diğerine yapılacak harfî bir tercüme bu hususu açıkça gösterecektir. Bu şayanı dikkat bir husustur zira, tarihî durum göz önüne alınırsa, Fars tesirinin daha çok olması icab ederken Urdu, farsçadan ziyade türkçeye yakındır. Bunun yanı sıra, Urdu ve Sindî, Gujrâtî, Bengali, Malayan ve hatta Telagu ve Temil gibi Hint lisanları da türkçeden o kadar etkilenmişlerdir ki, Pencabî, Kaşmirî, Sindî ve Urdu o devrin Türk yazı şeklini tamamen benimsemişlerdir. Hindistanın kıyı bölgelerinde ve Sind'de Arap tesirleri müşahede edilmekle beraber, Hindistanın Kuzey ve Orta bölgelerinin, Orta Asya'dan gelip, Türk oldukları muhakkak olan ve bir dereceye kadar Arap ve Fars kültürü tesiri altında olan bir halk tarafından derin bir şekilde tesir altında tutulduğu muhakkaktır.

Türk tesiri, Hint hayat tarzının bir çok cephelerinde göze çarpar. Bu bilhassa sanayî, ticaret ve denizcilikte farkedilebilir. Mimârî ve güzel sanatlarda da Türk tesiri geniş ve derindir. Kâğıt imâlinde, ciltçilikte, cam, deri ve bazı kimyasal sanayi kollarında, bugün dahi bu tesir göze çarpar. Birçok kimselerin aksi iddialarına rağmen lotus çiçeği biçimindeki kubbelerin, ilk müslüman camileriyle Orta Asya'ya ve oradan da Türklerle Hindistana girdiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Aynı durum mozaikler için de varittir. Türkler, bütün etrafımızda da müşahede ettiğimiz gibi, kültürel hayatımıza olduğu kadar idârî sistemimize de tesir etmişlerdir. Hindistanın idârî teşkilatı ilk defa Timur İmparatorluğu tarafından tesis edilen temellere istinad etmektedir. Maratha fedarasyonu dahi, Hind Temürlüleri tarafından tesis edilmiş olan örneğe göre çalışmıştır.

Türklerin Hindistana, din felsefesi, içtimaî ve siyasî düşünce mevzularında getirdikleri yenilikler de o devir için küçümsenemez. Tek Tanrı, sosyal adalet ve kardeşlik gibi mefhumlar muhtelif sahalarda tesirler icra etmişlerdir. İslâmiyetin, Hindistan'da Türklerle yayıldığı bir hakikattir. Bu itibarla bizim, İslâmî anlayışımızın Arap veya Fars anlayışından çok, Türklerinkine yakın olduğunu söylemek mecburiyetindeyim.

Şunu da ilâve etmemë müsâdenizi rica ederim ki, bugün Hindistan'ın maddî hayatı üzerinde geniş tesir etmekte olan muasır Avrupa ve Amerika medeniyetleri, Romalılara, Yunanlılara ve Araplara olduğu gibi, bir raddeye kadar Türklere de bazı şeyler borçludur. Bu şartlar altında, Türk-Hint münasebetlerinin sadece hissî bağlarla yoğurulmuş olmadığını belirtmekle bahtiyarım. Bu dostluğun kökleri tarihtedir ve Türklere Hintliler, birbirlerine tarihî olduğu kadar kültürel bağlarla da merbuturlar; bu itibarla Türk-Hint dostluk münasebetlerinin istikbalde hiçbir vechile karanlık olmamasını temenni ederim.

Note: An english text of this article will appear in the "Majalla-i Ulûm-ı Islamiya" of the Aligarh Muslim University, India.